

Kitap İncelemesi

Tuğrul Oğuzhan Yılmaz, Teşkilât-ı Mahsûsa'nın Doğu Afrika Faaliyetleri: Birinci Dünya Savaşı'nda Sudan, Habeşistan, Somali (Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2021, 510 sayfa)

Christian Aime Gedeon Fundy MUYUMBA

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Bölge Çalışmaları Enstitüsü, Afrika Çalışmaları Anabilim Dalı, chrisaimer@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-8980-3277

Kitap İncelemesi

Book Review

Geliş Tarihi /

Submitted

15.09.2023

Kabul Tarihi /

Accepted

15.09.2023

İncelediğimiz kitap, Türklerin Afrika kıtasının doğusundaki son dönem faaliyetlerini konu edinerek alanda pek fazla çalışılmayan bir sahadaki detayları ortaya koymaktadır. Osmanlılar Kuzey Afrika bölgesiyle birlikte Habeşistan, Somali ve Sudan'dan müteşekkil Doğu Afrika bölgesinde hâkimiyet sürdükten sonra Birinci Dünya Savaşı sürecinde adı geçen bölgelerde doğrudan asker göndermekte zorlanmış, dolaylı yoldan mücadele etmeye çalışmıştır. Nitekim Teşkilât-ı Mahsûsa ve faaliyetlerinin öne çıktığı bu bölgelerde yerel idare ve oluşumların İtilaf Devletlerine karşı harekete geçirilmesi sürecindeki detaylar kitabın içeriğini oluşturmaktadır.

XIX. yüzyılda İslâm dünyası Avrupalı sömürgecilerin hedefi hâline geldiğinde üç kıtaya hükmetmiş Osmanlı Devleti de dağılma sürecine girmiştir. İngiliz, Fransız ve İtalyanların Afrika'yı işgali kıtada milliyetçi ve pan-İslâmist karakterli çeşitli direniş hareketlerini doğurmuştur.

Kitap İncelemesi: Teşkilât-ı Mahsûsa'nın Doğu Afrika Faaliyetleri

Aynı zamanda Trablusgarp ve Balkan Savaşları sırasında temeli atılan Teşkilât-ı Mahsûsa da Birinci Dünya Savaşı başladığında artık son günlerini yaşayan imparatorluğu ayakta tutabilmek için bir ölüm-kalım savaşına girişecektir. Müttefikleri olan Almanlarla birlikte birçok farklı cephede İtilaf Devletleri ile mücadeleye giren Osmanlı Devleti, bu mücadelenin bir başka boyutunu ise Afrika kıtasında vermiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nda Harbiye Nezareti'nin resmî bir kurumu olarak Enver Paşa'nın öncülüğünde gayri nizamî harp, istihbarat ve propaganda faaliyetleri yürütmek amacıyla kurulan Teşkilât-ı Mahsûsa, birçok cephede İtilaf Devletleri'ne karşı mücadelenin başını çekiyordu. Vatanlarını ayakta tutabilmek için uzak cephelerden çöllere, dağ başlarına kadar savaşa koşan İttihatçıların Teşkilât-ı Mahsûsa üzerinden örtülü olarak faaliyet gösterdiği bölgelerden biri de Doğu Afrika'ydı. Sudan, Habeşistan ve Somali'den müteşekkil bu çalışma alanı üzerinde daha çok durulan Kuzey Afrika ile kıyaslandığında yapılmış çalışmaların sınırlı olması bu anlamda çalışmanın kıymetini önemli hale getirmektedir.

Müttefik olunan Almanların Doğu Afrika'daki mücadelelerine paralel olarak kendisine daha yakın sayılabilecek Sudan, Habeşistan ve Somali'de faaliyetleri yürüten Teşkilât-ı Mahsûsa, savaş boyunca Sudan, Habeşistan ve Somali'deki yerel unsurlarla kurduğu ilişkiler sayesinde Osmanlı Devleti'ne müzahir kuvvetleri düşmana karşı Afrika Grupları Komutanlığı ile Habeşistan Başşehbenderliği üzerinden sevk ve idare etmeye çalışmıştır. Buna göre millî ve dinî motivasyonlar doğrultusunda Sudan'da Darfur Sultanı Ali Dinar, Habeşistan'da İmparator V. Lic Iyasu ve Somali'de Derviş Devleti'nin lideri Molla Seyyid Muhammed Abdullah Hassan ile sağlanan temaslar çerçevesinde bu isimlerin tamamı İtilaf Devletleri'ne karşı direnişlerinde desteklenmiş ve böylece Osmanlı Devleti doğrudan cephede yer alamasa da dolaylı yoldan bölgedeki yapıları harekete geçirmek üzere ciddi mesafeler katetmiştir.

İçerik açısından değerlendirdiğimizde literatürdeki büyük bir eksikliği doldurabilmek amacıyla hem Afrika hem de Teşkilât-ı Mahsûsa gibi iki önemli konuyu inceleyen yazar, kaleme aldığı bölümlerde yakın tarihe ışık tutacak çok çeşitli bilgiler vermiştir. Birinci bölümde konunun arka planının daha iyi anlaşılabilmesi adına sömürgecilerin işgal ettiği Doğu Afrika'nın siyasi, sosyal ve ekonomik durumuyla ilgili bilgiler okuyucuya sunulmuştur. İkinci bölümde Teşkilat-ı Mahsûsâ'nın Doğu Afrika'daki stratejisi irdelenmiştir. Üçüncü bölümde ise toplumsal dinamiklerin harekete geçirilebilmesi ve yerel unsurların stratejik hedeflere yönlendirilmesi için uygulamaya konulan motivasyon tartışmaya açılmaktadır. Son olarak dördüncü ve beşinci bölümlerde de

Teşkilât-ı Mahsûsa'nın Afrika Grupları Komutanlığı ve Habeşistan Başşehbenderliği üzerinden yürüttüğü siyasi ve askerî faaliyetler hakkında geniş bilgiler verilmektedir.

Giriş, sonuç, kaynakça ve fotoğraflar ile haritalar gibi ekler hariç toplamda beş ana bölümden meydana gelen bu çalışma 510 sayfalık bir eserdir. Tuğrul Oğuzhan Yılmaz'ın yüksek lisans tezinin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş hâli olan “Teşkilât-ı Mahsûsa'nın Doğu Afrika Faaliyetleri: Birinci Dünya Savaşı'nda Sudan, Habeşitan, Somali” başlıklı bu kitapta Osmanlı Devleti'nin Doğu Afrika'daki nüfuz mücadelesine dâhil olduğu, tarihin tozlu sayfalarında kalmış bir döneme odaklanılmaktadır. Başta Türkiye olmak üzere İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, İtalya, Katar, Avusturya, Fransa, İsveç gibi ülkelerden çeşitli arşivlerin kullanıldığı bu çalışma; kaynakça açısından son derece zengin olmasının yanı sıra konuyla ilgili kitaplar, makaleler, tezler, internet kaynakları ve sözlü tarih çalışmalarıyla da desteklenmiştir.

Sonuç olarak Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Doğu Afrika'daki etkisini Teşkilât-ı Mahsûsa üzerinden sağlayan Osmanlı Devleti, bölge liderleriyle mevcut ilişkilerini de devletin son dönemlerine kadar devam ettirmeyi başarmıştır. İttihatçılardan çıkan bu idealist kuşak dört yıl süren savaş boyunca Osmanlı Devleti'nin yıkılışına tanıklık etmek zorunda kalsa da Türk devletinin savaş sırasında eldeki imkânlar çerçevesinde Sudan, Habeşistan ve Somali Müslümanlarına sağladığı destek bölge halkının hafızasında derin izler bırakmıştır. Buradaki mücadeleye sonuç itibarıyla bakıldığında her ne kadar İtilaf Devletlerinin bölgeye hâkim olmasına engel olunamamışsa da gerek bölgenin mücadele hafızası gerekse de Osmanlı-Doğu Afrika ilişkilerinin önemi ve bu ortak hafızanın geleceğe aktarımı anlamında oldukça değerli bir süreç yaşanmıştır. Bu anlamda söz konusu kitapta ilgili coğrafyada kurulacak devletlerin temelini atılmasını sağlayan Teşkilât-ı Mahsûsa mensuplarının bilinmeyen hikâyeleri özenli bir şekilde bölgeye ve dönem tarihine ilgi duyanlara sunulmuştur.